

Bijlage VWO

2010

tijdvak 1

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Tekstboekje

Tekst 1

Sí ch'io vorrei morire
Hora ch'io bacio, Amore,
La bella bocca del mio amato core.
Ahi, cara e dolce lingua,
Datemi tant'humore,
che di dolcezz'in questo sen
m'estingua!

Ahi, vita mia, a questo bianco seno,

Deh, stringetemi fin ch'io venga meno!
Ahi bocca, ahi baci, ahi lingua, torn'a
dire:
Sí ch'io vorrei morire

Já, ik zou wel willen sterven
nu ik de mooie mond kus, Amor,
van mijn hartelief.
Ach, lieve, zachte tong,
geef mij zoveel sap
dat ik bijna flauwval van zoet genot!

Ach, mijn leven, druk mij aan je blanke
borst
tot ik in zwijm val!
Ach mond, kussen, ach tong, ik zeg
het nog eens:
Já, ik zou wel willen sterven.

Tekst 2

Van oorsprong is de pastorale een literair genre uit de klassieke Oudheid. Het is de verzamelnaam voor herderspoëzie en verhalen waarin het leven op het platteland werd geïdealiseerd. De pastorale beschrijft voor de vervreemde stedeling een wereld van gelukkige herders die eenvoudig en (vermeend) zorgeloos leven.

In de Italiaanse renaissance kwam het genre opnieuw tot bloei in tal van kunstdisciplines. De pastorale werd een geliefd onderwerp in de schilderkunst, waarmee het landschap zijn intrede deed. In het theater ontwikkelde zich het herdersspel, met het meesterwerk *Il pastor fido* (de trouwe herder) als een van de hoogtepunten. Het werd geschreven door de Italiaanse hofdichter Guarini (1538-1612).

In de herdersspelen uit de renaissance waren de principes van Aristoteles richtinggevend. De inhoud van de voorstellingen werd ontleend aan de klassieke literatuur. Het spel werd vaak begeleid met muziek en zang. In dit opzicht is de pastorale een voorloper van de opera.

Tekst 3

Bacchus, Ceres en Venus (1686)

De opera *Bacchus, Ceres en Venus* van Govert Bidloo en Johan Schenck was een historische primeur: de eerste Nederlandse opera die ooit is opgevoerd en met succes. De voorstelling speelde maar liefst twaalf keer.

Tekstschrijver Bidloo baseerde het verhaal op het motto "*Zonder Spys en Wyn, Kan geen Liefde zyn*".

Het draait in de opera allemaal om Venus, die naar men zegt zou bevroren zonder het gezelschap van Bacchus en Ceres, de god van de wijn en de godin van de vruchtbaarheid (*Sine Cerere et Baccho friget Venus*).

Bidloo stelt het zo voor dat Bacchus en Ceres zich van Venus hebben afgekeerd. Zij drukken hun volgelingen, wijndrinkers en landbouwers, op het hart de liefde af te zweren. Deze verstoring van de natuurlijke orde der dingen trekt de aandacht van Jupiter, die zijn bode Mercurius naar de aarde stuurt om Bacchus en Ceres tot rede te brengen.

Uiteindelijk lukt dat en de vreugdezangen zijn niet van de lucht.

Tekst 4

Bauhaus-manifest

Het uiteindelijke doel van alle beeldende kunsten is het bouwwerk. Ooit was het verfraaien van bouwwerken de voornaamste opdracht van de beeldende kunsten. Ze vormden een onlosmakelijk onderdeel van de grote architectuur. Nu zijn ze geïsoleerd en zelfgenoegzaam. Daarvan kunnen ze pas weer bevrijd worden door bewuste samenwerking van alle werklieden. Architecten, schilders en beeldhouwers moeten de vele aspecten van een gebouw opnieuw leren kennen en begrijpen, zowel in hun totaliteit als in de afzonderlijke onderdelen. Dan zal hun werk vanzelf weer vervuld raken van de architectonische geest die ze in de salonkunst verloren heeft.

De oude kunstscholen waren niet bij machte deze eenheid tot stand te brengen. Hoe konden zij ook, kunst is immers niet aan te leren. Zij moeten weer opgaan in de werkplaats. De alleen maar tekenende en schilderende wereld van dessin-ontwerpers en kunstnijveraars moet uiteindelijk weer een bouwende wereld worden. Wanneer de jonge mens die de liefde tot beeldende schepping in zich voelt, net als vroeger zijn loopbaan begint met het leren van een handwerk, dan blijft de onproductieve 'kunstenaar' in de toekomst niet langer gedoemd tot onvolledige kunstbeoefening. Immers, zijn vaardigheid blijft nu behouden voor het handwerk, waarin hij tot voortreffelijke prestaties in staat is.

Architecten, beeldhouwers en schilders, wij moeten allen terug naar het handwerk. Want het kunstenaarschap is geen beroep. Er is geen wezenlijk verschil tussen de kunstenaar en de handwerksman. De kunstenaar is een hogere gradatie van de handwerksman. De hemelse genade laat in zeldzame,

creatieve momenten kunst opbloeien uit zijn werk, buiten zijn bewuste wil om. De grondslag van het ambachtelijke is echter voor elke kunstenaar onontbeerlijk. Daar ligt de oervorm van het scheppend vormgeven.

Laten wij dus een nieuw gilde van handwerkers vormen, zonder die aanmatigende scheiding in klassen die een muur van hoogmoed opricht tussen handwerkers en kunstenaars. Laten wij gezamenlijk de nieuwe bouwkunst van de toekomst, die alles ineen zal zijn, wensen, bedenken en scheppen: architectuur, beeldhouwkunst en schilderkunst die, voortgekomen uit miljoenen handen van handwerkers, eens ten hemel zal rijzen als een kristallen symbool van een nieuw geloof.

Walter Gropius, 1919

Tekst 5

De Duitse schilder en beeldhouwer Oskar Schlemmer (1888-1943) was van 1920 tot 1929 als hoofddocent verbonden aan de Bauhaus-opleiding in de vakken beeldhouwen, modeltekenen en wandschilderen. In het verlengde van zijn eigen schilderwerk experimenteerde hij met dans en leidde jarenlang de Bauhaus theaterwerkplaats.

In 1922 schreef hij:

“Het leven is dermate gemechaniseerd, (...) dat we ons sterk bewust worden van ‘de mens als een machine’ en ‘het lichaam als een mechanisme’. In de kunsten, in het bijzonder in de schilderkunst, zijn we getuige van een zoektocht naar de wortels en naar de bronnen van al onze creativiteit. (...) Beide actuele vormen - het idee van de mens als een machine, en het inzicht in de diepste bronnen van onze creativiteit - zijn symptomen van een en hetzelfde. Namelijk het verlangen naar een synthese die de kunst heden ten dage domineert en die appelleert aan de architectuur om ongelijksoortige gebieden te verenigen. Dit verlangen strekt zich ook uit naar het theater, omdat deze de belofte van totaalkunst biedt.”

Tekst 6

Schlemmer was niet geïnteresseerd in theater dat de werkelijkheid representeert, maar in abstract theater. In zijn theater- en dansexperimenten onderzocht hij onder meer de relatie tussen mens en ruimte. Zijn ‘Tänzer Mensch’ was onzichtbaar betrokken bij allerlei ruimtelijke wetten van rationele en mechanische aard. Schlemmer schreef hierover in 1926: “Het lichaam zelf kan zijn mathematica demonstreren door zijn lichamelijke mechaniek te ontketenen. Hulpmiddelen zoals staven (de horizontale balanceerstok) of stelten (verticaal element) kunnen als de ‘verlengstaven van de werkelijkheid van de beweging’ de ruimte als lineair geraamte verlevendigen.”

Tekst 7

De belangstelling voor Schlemmers visie op dans en theater leidde in de jaren vijftig in de Verenigde Staten tot vernieuwingen van het zogeheten technische of multimedia (dans)theater. In de jaren zestig werden Schlemmers dansen in Duitsland en in de Verenigde Staten nauwkeurig gereconstrueerd.

Ook de Hongaarse choreografe Krisztina de Châtel, die na een opleiding in Duitsland in Nederland kwam werken, raakte in de ban van Schlemmers opvattingen. Diens 'Tanzfigur' vormde in 1979 het uitgangspunt voor haar choreografie *Lines*. Daarin dansten vijf danseressen een uur lang dezelfde bewegingsmotieven in een strikt geometrische ruimtelijke formatie. Dit gebeurde binnen een 'kooi' van staanders met neonbuizen, ontworpen door beeldend kunstenaar Jan van Munster.

Tekst 8

The War of the Worlds werd op 30 oktober 1938 door CBS (Columbia Broadcasting System) als hoorspel op de radio uitgezonden. Orson Welles had de regie en speelde zelf de hoofdrol.

Onder de titel: 'New York is vernietigd! *The War of the Worlds* revisited' wordt in een tijdschriftartikel teruggekeken op de paniek die destijds uitbrak.

"Op 30 oktober 1998 was het vijftig jaar geleden dat Orson Welles met zijn hoorspel *The War of the Worlds* over een invasie van Marsbewoners, een golf van paniek veroorzaakte. In zijn biografie *Orson Welles: The Road to Xanadu* beschrijft Simon Callow wat er mis ging die avond.

Het begon met de standaard aankondiging 'CBS presents Orson Welles...' en het was duidelijk gestructureerd als 'een uitzending in een uitzending'. Maar om twaalf over acht gebeurde er iets dat uiteindelijk aanleiding zou geven tot paniek. Een andere zender bracht de populaire Edgar Bergen en Charlie McCarthy Show, met als vaste gast een buikspreker en zijn pop. Iedere week, na iets minder dan een kwartier in de uitzending, mochten de pop en zijn baas even pauzeren terwijl een zanger een liedje kweelde. Op dat moment greep een groot deel van de luisteraars stevast naar de knoppen om iets anders, iets aangenaams op te zoeken. Die avond van de 30ste oktober 1938 kwam een flink deel van de luisteraars van Bergen en McCarthy tot hun verbijstering terecht in een nieuwsuitzending over een Martiaanse invasie. (...)

Alhoewel de luisteraars tijdens de rest van de uitzending tot drie keer toe verteld werd dat het een bewerking van de roman van H.G. Wells betrof, waren de beelden, opgeroepen in de hoofden van de toevallig binnengelopen luisteraars, voor hen volkomen realistisch. Sommigen bleven zitten, wachtend op de dood. Anderen deden wanhopige pogingen familieleden te bereiken. Sommigen renden de straat op, anderen de kerk in. De aantallen waren betrekkelijk klein, maar ze waren wijd verspreid over het land, en er ontstonden lokale

paniekuitbarstingen. Een zwarte gemeente bijeen in een kerk te Harlem zonk door de knieën. In Indianapolis rende een vrouw de kerk in, schreeuwend: 'New York is vernietigd! Het is het einde van de wereld. Ga naar huis en bereid je voor op de dood!'. In Newark, New Jersey, liepen alle inwoners van een flatgebouw de straat op, met natte doeken om het hoofd, bij wijze van gasmasker."

Tekst 9

Samenvatting van de film *The War of the Worlds*, 1953, regie Byron Haskin

Bij een klein Amerikaans stadje stort een projectiel neer. Eerst wordt gedacht dat het een meteoriet is, maar later blijkt het om een ruimteschip van Mars te gaan. De Marsbewoners zetten met door hen gebouwde zwevende schotels de aanval in op de mensheid en vegen de vloer aan met elke tegenstand die ze krijgen.

Deze productie uit 1953 is een verfilming van het gelijknamige verhaal van H.G. Wells, bekend door zijn science-fiction verhalen.

De Marsbewoners zetten de aanval in met wapens die superieur zijn aan die van hun aardse tegenstanders. Dit biedt de gelegenheid om tal van actiescènes met verwoestende taferelen langs te laten komen, waarin het leger de strijd met de Marsbewoners aanbindt. Niet zo'n slechte keus is geweest om het verhaal naar het Los Angeles van de jaren vijftig te verplaatsen, zodat er in de gevechten meer wapentuig aangedragen kan worden dan wanneer de gebeurtenissen zich, overeenkomstig Wells' verhaal, aan het eind van de negentiende eeuw hadden afgespeeld. Een arsenaal aan wapentuig, van kanonnen, tanks en aanverwante wapens tot aan atoomexplosies aan toe, komt voorbij en dit levert een reeks van vlammeende en explosieve actiescènes op. Uiteindelijk worden de Marsbewoners verslagen doordat ze besmet raken met een aards virus, waaraan ze sterven.